

## Další poznámky ke katalogu Protektorátu

Známky, celiny a další materiály filatelistického zájmu z údobí protektorátu Čechy a Morava přitahují stále větší pozornost sběratelů u nás i v zahraničí. Nejsou už vnímány v politických souvislostech, ale staly se součástí historie, všeobecné i poštovní. K tomuto oživení u nás jistě přispělo nové vydání Specializované příručky POFIS 2013, zahrnující vedle tradičních kapitol známek, celistvostí a celin i příležitostná razítka (včetně strojových), R-nálepky, perfiny, kolky, vzorce (formuláře) a dokonce i mince a bankovky.

Jde o nejrozsáhlejší a nejpodrobnější publikaci věnovanou této známkové zemi, a to i v mezinárodním měřítku. Souhrn obsažených informací je dobrým základem pro přípravu Monografie, jejíž vydání by si jistě zasloužila.

S různými zaměřením na shromažďování potřebných poznatků a podkladů na tom vlastně už nyní pracuje řada badatelů, vedle F. Beneše i M. Krejny, M. Hauzr, V. Bulant, J. Kratochvíl, V. Münzberger a další, většinou formou článků publikovaných ve Filatelii nebo na internetu. Konkrétně M. Krejny pro nás časopis dokonce připravil materiál o rozlišení tiskových desek jednotlivých hodnot většiny protektorátních známkových emisí, který značně prohloubí poznání a sběratelské možnosti v tomto směru. Badatelské disky o materiálech protektorátního původu probíhají i na půdě Komise znalců SČF, s cílem zlepšovat ochranu sběratelů před padělků. Toto téma bylo před rokem 1989 po čtyři desítky let tabu, ale v následujícím bezmála čtvrtstoletí se badatelům a znalcům podařilo ztracený čas dohnat.

O vzrůstajícím zájmu o protektorát mezi sběrateli svědčí dopisy, které do vás dostáváme. Často se týkají i velmi speciálních otázek. „*Obracím se na Vás s prosbou o informace týkající se protektorátní známky Pofis č. 102 - Den poštovní známky. Zabývám se intenzivně touto známkou, zejména kompletací jejích vad (i nahodilých) a jejich příčinami vzniku. Pro doplnění informací bych potřeboval zjistit něco málo o jejím vzniku a nikde na internetu, ani v Poštovním muzeu a Poštovní tiskárně cenin jsem se k nim nedobral. V zásadě jde o to, zda je možné někde zjistit následující informace: Která tiskárna (snad Česká grafická Unie v Praze?) tuto známku tiskla, případně její tehdejší adresu, a pak datum (data) tisku. Víím, že období protektorátu je na takové informace skoupé, ale snad se mi podaří dopracovat k nějakému zdroji. Vladimír Holuša, Opava.*“ To je hezký případ zapáleného bádání nad konkrétní emisí (dokonce jednoznámkovou) a pokud přinese výsledky, určitě by pro uvažovanou Monografii byly velkým přínosem. Panu Holušovi, ale i dalším zájemcům o odpovědi na podobné otázky technického rázu, doporučujeme studium dobových pramenů - časopisů Tribuna filatelistů a Český filatelista, a pak poštovního Věstníku. Informace, kde si lze uveste časopisy vypůjčit, naleznete například v právě vydaném 40. dílu Monografie - Bibliografický seznam článků. Ten se sice zabývá údobím meziválečného Československa, ale ročníky časopisů bezprostředně následující po vzniku protektorátu jsou v knihovnách nejspíš obsaženy rovněž. Ještě snadnější je cesta

elektronická, kompletní naskenované ročníky Tribuny filatelistů z let 1939 - 44 (kdy byla zastavena) jsou k prohlídce či stažení zdarma na [www.filaso.cz](http://www.filaso.cz). Pokud jde o protektorátní věstník, ten si lze vyžádat k nahlédnutí v knihovně Poštovního muzea v Praze.

A teď k vlastní otázce. Protektorátní známky byly zhotovovány ve stejné tiskárně, jako naprostá většina známek československých, tedy v České grafické Unii. Ta sídlila v Praze-Podskalí, pod Vyšehradem, na rohu dnešní Vyšehradské a Svobodovy ulice (je to kousek od pravobřežního nábřeží, když po něm jdete od centra, tak před železničním mostem doleva, za Podskalskou celnicí na Výtoni). Tiskárna byla součástí bloku obytných domů, z nějž zabírala podstatnou část. Založena byla na sklonku 19. století a spojily se v ní tiskárny několika nakladatelství (Otto, Vilímek, Vilím, Šimáček) - proto název Unie. Od počátku patřila k nejvyspělejšímu polygrafickému podnikům u nás. Po vzniku ČSR se tu tiskly první bankovky, kolky a poštovní známky, významné státní zakázky jí byly svěřovány i později. Po roce 1948 ji převzalo nakladatelství Naše vojsko, poté se krátkou dobu jmenovala jen Unie, a nakonec Polygrafie - závod 01.

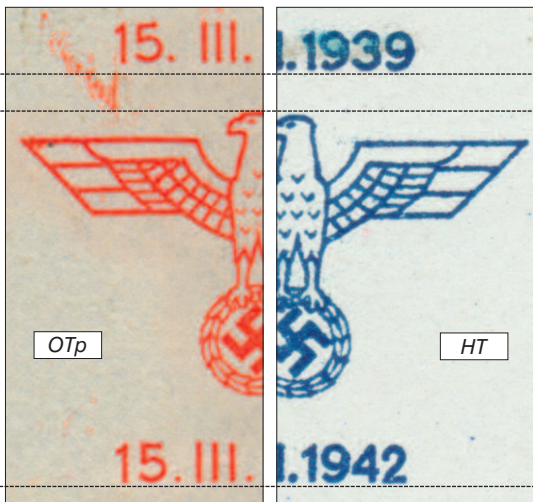
Známky se zde tiskly až do zřízení současné tiskárny v Holešovicích, tedy do roku 1952. O jednom z ředitelů ČGF, Otakaru Vrbovcovi, psal znalec F. Beneš ml. v souvislosti s nečekaným nálezem zkusmých tisků emise Hospodářství a věda 1920 v jeho požůstalosti v loňské červencové Filatelii. Málo známou skutečností je, že dalším ředitelem v této tiskárně byl v padesátých letech tatínek slavného rytce Bedřicha Housy, a přestože jistě šlo o nelehkou dobu, měli ho tu rádi i ti, kdo s novým režimem zrovna nesympatizovali. Miroslav Vondřich, který tu tehdy pracoval, na něj vzpomíná slovy: „*Byl to bezvadnej chlap!*“. A pro úplnost - dnes je v budově bývalé tiskárny hotel Park Inn a prodejna potravin.

Data tisku jednotlivých protektorátních emisí nám známa nejsou, ale není vyloučeno, že se dochovala v archívních fondech ministerstev, jimž v té které době podléhala pošta (pošt a telegrafů, později dopravy). V nich bádá například znalec František Beneš starší, bohužel už zesnulý, a našel zde řadu dokumentů, díky nimž bylo možno objasnit otázky, které byly po mnoho desítek let pokládány za nezodpověditelné (např. datum prvního letu s poštou v roce 1920, účast tiskárny Haase při výrobě čs. známek a řada dalších). Určitě by bylo užitečné na jeho práci navázat, vodítka lze nalézt v seriálu jeho článků Malá zastavení na cestě filatelie a čs. poštovní správy (vycházely ve Filatelii v letech 2004 - 8).

## Doplňky k příručce Pofis - pČaM

Oživení zájmu o údobí protektorátu přineslo nové poznatky, díky nimž můžeme upřesnit záznamy v příručce Pofis. Zájem o zkusmý tisk první protektorátní známky 1 K TGM 1939 s nápisem Česko-slovensko, Pof. č. (352), v podobě otisku rytiny na lístku papíru, zvedl poněkud jeho katalogovou cenu, a to z 3 na 3,5 tisíce Kč (i když nadále kurzivou). Nejméně o 10 % by se měly zvýšit ceny rohových 6-bloků hodnot 4 – 10 K přetiskové série (4 známky + 2 kupony) s deskovými čísly.

U zkusmých tisků přitisků emise 3. výročí protektorátu z roku 1942, Pof. 72-3, bylo zjištěno, že byly provedeny dvěma rozdílnými technikami: na malých lístcích papíru se vyskytují přitisky zhotovené ocelotiskem z ploché desky, na větších lístcích a na průhledných foliích hlubotiskem (jsou nepatrně menší). To ukazuje, že příprava emise byla pečlivější a probíhala zřejmě delší dobu, než se dosud přepokládalo. Hlubotiskové zkusmé tisky měly sloužit k rozhodnutí o velikosti budoucích přitisků a rovněž k výběru známk vhodného formátu a kresby. Ocelotiskové zkusmé tisky byly provedeny z definitivní tiskové desky, již pak byly přetiskovány 24-bloky známek.



Tradičně populární je emise Doplátní, a to už od svého vydání v roce 1939. Ač vedena na konci katalogu, skýtá tak rozsáhlé možnosti specializovaného sbírání, že jí někteří filatelisté propadli natolik, že se o jiné ani nezajímají. Má i své zapálené badatele, kteří nad poměrně podrobnou katalogizaci v nové příručce Pofis věnují pozornost dalším hlediskům, například umístění vytištěných nápichových bodů na dolním okraji archů. Ty byly otiskovány z „bodců“ které zjevně nebyly pevnou součástí desek, ale byly k nim přiřazovány v rámci ochranného rámu. V důsledku toho se jejich postavení měnilo s každým rozebráním sestavy při čištění desky. To samozřejmě rozšiřuje možnosti variant, nyní daných deskovým číslem a směrem zoubkování (neprozoubkovaný nebo prozoubkovaný okraj).

U terezínské balíkové připouštěcí známky by v budoucnu měl přibýt záznam další varianty tiskového archu o čtyřech polích, na papíru původní velikosti (233 x 170 mm), a to pro tisk černou barvou, v nezoubkovaném provedení. Cena -, - .

Zájem o sbírání čtyřbloků s kupony (tedy 4 známky + 2 kupony) povede k zařazení jejich záznamů u všech emisí, které to umožňují. Zejména u úprav s kupony na všech čtyřech stranách archu přitom půjde o poměrně vzácnou a výše hodnocenou variantu, protože je lze vytrhnout jen z celých archů, jichž se už nechovalo mnoho. Z mnohem hojnějších „podkov“ a pásů je totiž vytrhnout nelze - chybí jedna řada známek.

Rozlišení československých známek dotiskovaných za protektorátu (dají se poznat podle přidávaných barevných nápichových bodů), zařazené do příručky, jistě povede k jejich uvedení i v katalogu první republiky. Jde o neobvyklý příklad toho, že studium protektorátních emisí má význam i pro sběratele ČSR I.

Díky obsáhlé studijní sbírce E. Herouta, rozprodávané v posledních aukcích Profil, mohly být upřesněny i záznamy protektorátních příležitostných razítek. Konkrétně u pražského razítka 50. výročí narozenin vůdce z 20. 4. 1939 (Pof. PR 3) v červené barvě bylo zjištěno, že se nevyskytují otisky s rozlišovacím písmenem „d“. Razítko bylo zřejmě vyrobeno, ale nebylo použito. To je dobrá zpráva pro všechny, kdo ho marně shánějí. Na okraj zmiňme, že sám český text tohoto razítka je nesprávný – výraz „výročí narozenin“ určitě tahá za ucho a je špatným překladem textu německého (správně mělo být „výročí narození“ nebo „narozeniny“). To samé samozřejmě platí i o razítku brněnském (PR 4). U pražské varianty razítka 3. výročí Velkoněmecké říše (PR 86) odpadá poznámka o rozlišovacím písmenu „d“; razítko s ním bylo běžně používáno. U pražského razítka Narozeniny vůdce 1942 (PR 96) došlo k zpřesnění poznámky o otiscích černou barvou - vyskytují se s rozlišovacím písmenem „d“ (a snad i „c“). U jihlavského razítka PR 100 si doplňte, že bylo otiskováno v černé barvě. A konečně u razítka autopošty Praha z 9. 6. 1940 (Primátorky) si cenu změňte na kurzivu (například si ji podtrhněte vlnovkou) – ukazuje se totiž, že by měla být výrazně vyšší. Upřesněny byly i některé údaje v nově zařazené kapitole strojových razítek s propagačními štočky. Konkrétně u č. (14) byl v Praze 73 upřesněn začátek používání na 11. 8.

Díky 40. aukci Profil (los č. 1046) byla získána vyobrazení některých vzorů (formulářů), která v katalogu dosud scházela, a byly dokonce získány i některé nové, dosud nepopsané! V budoucím vydání příručky tedy jistě nebudou scházet.

Zajímavé podněty k příručce poslal badatel a autor řady článků **V. Feldmann**. Doporučuje zavést hodnocení celistvosti s otiskem razítka ze dne vydání známky (tedy vlastně FDC). K platnosti novinových známek uvádí: „I. emise pozbyla platnosti 31. 3. 1943 a její zrušení nebylo odvoláno. Údaj o jejím skončení až 31. 12. 1945 je tedy zřejmým nedopatřením a měl se týkat II. emise, která byla používána až do vypořebování zásob na podzim 1945. U známek O.T. si někteří uživatelé používající sazbu 20 h pořizovali soukromě zoubkování ob dvě známky, což by mělo být hodnoceno výše, než soukromě zoubkované známky jednotlivé (obzvlášť na celistvostech).“ V. Feldmann poslal ještě více podnětů a připomínek – všechny jistě naleznou uplatnění v případném budoucím vydání.

FB